

Monitor 1–3

Samfunnsfag for ungdomstrinnet

Elisabeth S. Berner, Trond Borge, Fredrik Fagertun og Olav Fossbakken

Innhold

HISTORIE

MONITOR 1 (8.trinn) – Europa

Revolusjon, demokrati og menneskerettigheter

- Hva er demokrati?
- Opplysningstiden i Frankrike
- Hva er en revolusjon?
- Den amerikanske revolusjonen

Revolusjon i Europa

- Det franske samfunnet før revolusjonen
- Den franske revolusjonen
- Hvorfor revolusjon?
- Revolusjonen bryter løs
- Folkets revolusjon
- Bøndernes opprør
- Menneskerettighetserklæringen
- Kvinnene og den franske revolusjonen
- Kvinnerettighetene som forsvant

Nasjonalismen

- Nye stater i Europa
- Italia
- Tyskland

Når nasjonalismen blir farlig

- Adolf Hitler
- Jødehat og rasisme
- Hitler kommer til makten i Tyskland
- Hitlers Tyskland

Den andre verdenskrigen bryter ut

- Slaget om Storbritannia
- Fra europeisk krig til verdenskrig
- Holocaust – en fryktelig ugjerning

Romfolkets (sigøynernes) holocaust
Hva har vi lært av holocaust?

Den russiske revolusjonen, Sovjetunionen og Josef Stalin

Den russiske revolusjonen
Bolsjevikpartiet gjør revolusjon
Borgerkrig
Josef Stalin får makten
Stalinismens redsler
Diktatur og folkemord

Den industrielle revolusjonen – hva og hvorfor?

Når var den industrielle revolusjonen?
Industriell revolusjon i England
Befolkningsvekst
Byvekst
Omlegging i jordbruket
Nye transportmetoder
Økonomisk fundament
Teknologisk utvikling
Det nye industrisamfunnet
Et bedre liv for folk flest?
Barnearbeid
Boforhold
Den industrielle revolusjonen i Europa
Ideer og ideologier under industrialismen
Liberalismen
Sosialismen

Den skitne revolusjonen

«The Year of the Great Stink»
Europa og forurensninger
Svarte elver
Starten på forbrukersamfunnet?
Industrisamfunnet – framskritt eller undergang?

Tidlig miljøbevegelse

Europas skoger
Bevare eller forvalte
Bevarere og forvaltere i dag
Den moderne miljøbevegelsen

Samarbeid i krig og fred

Den første mediekrigen
Internasjonale regler i krig
Internasjonal konfliktløsning
Folkeforbundet
Folkeforbund med problemer

Samarbeid i Europa

Seierherrene styrer
Tyskland blir delt
Den kalde krigen
Aldri mer krig i Europa
Vest-Europa og USA
Europatanken slår rot
Det europeiske fellesskapet blir til
Noen står utenfor
Det europeiske fellesmarkedet vokser
Det europeiske fellesskapet blir politisk
Fellesskapet blir union

Europa under og etter den kalde krigen

Kommunismens fall
Tragedien i Jugoslavia

MONITOR 2 (9. trinn) – Norge

- Kildebruk og kildekritikk
- 814, Norge og Europa, grunnloven
- Framveksten av Norge som nasjon, nasjonalisme – 1905
- Fra bondesamfunn til moderne stat (jordbruk – industri)
- Konflikt mellom sosiale klasser (mellomkrigstid)
- 2. verdenskrig og Norge (motstand, tapere og vinnere)
- Norge etter 2. verdenskrig – den norske velferdsstaten
- Samene i Norge – fra dansketid til Sameting
- Oljenasjonen Norge – rikt land i globalisert verden
- Moderne industriutvikling, miljøutfordringer og framveksten av en norsk miljøbevegelse
- Norge i den internasjonale politiske virkelighet

MONITOR 3 (10. trinn) – Verden

- Imperialismen – vesten dominerer verden
- Avkolonisering – nye land i verden etter 1945 – fokus Afrika
- Den kalde krigen som globalt politisk og militært fenomen
- Rike og fattige land – økonomi, handel og fordeling under økende globalisering (Asia)
- Nærblikk på en ikke-vestlig region (Latin-Amerika)
- Konflikter etter den kalde krigens slutt. Kulturer og sivilisasjoner i strid? (fokus Midt-Østen)
- Utsatte folkegrupper - minoriteter, urfolk
- Teknologitvikling, ressurser og miljø etter 1945
- Internasjonalt samarbeid og konfliktløsning – FNs rolle

GEOGRAFI

MONITOR 1 (8.trinn) – Europa

Europa

- Europas ytre grenser
- Regioner i Europa
- Fire regioner i Europa

Styreformer i Europa

- Monarkier og republikker
- Monarkier i Europa

Demokrati

- Demokrati
- Hovedstad og sentralmakt

Land og folk

- Flateinnhold
- Befolkning
- Befolkningstetthet

Land i Nord-Europa

Land i Vest-Europa

Land i Sør-Europa

Land i Øst-Europa

Europas befolkning blir eldre og krymper

- Eldrebølgen kommer
- Befolkningen blir mindre
- Innflytting og utflytting

Jugoslavia – landet med mange folkegrupper

- Nasjoner og nasjonale minoriteter
- Nasjoner med begrenset selvstyre
- Territorier i Europa

Nasjonale minoriteter og innvandrere

- Urbefolkninger
- Nasjonale minoriteter
- Innvandrere

Språk og religion er deler av kulturen

- Språk i Europa
- Germanske språk
- Romanske språk

Slaviske språk
Religioner i Europa

Primærnæringer, sekundærnæringer og tertiærnæringer

Primærnæringer
Sekundærnæringer
Tertiærnæringer
Urbanisering

En reise gjennom landskap

Jordbruk i Europa

Modernisering av jordbruket
Må effektivisere
Jordbruksareal
Jordbruksvekster
Korn
Oljevekster
Frukt og bær
Husdyrhold
Dyrefôr

Fiske

Hvem fisker mest?
Fiskeoppdrett

Kraftforsyning og energiresurser

Forbruk av elektrisk kraft per person
Vannkraft og elektrisk kraft
Fossilt brensel og varmekraftverk
Kullets historie
Uran og kjernekraftverk
Total produksjon av elektrisk kraft

Miljø og forbruk

Forbruk
Ressurser
Bærekraftig utvikling
Bærekraftig utvikling og fattigdom
Bærekraftig utvikling og miljø

Fornybare ressurser

Utpining av jorda
Jorderosjon
Overforbruk av vann
Overfiske
Nye arter kan forstyrre økosystemet

Forurensing – en følge av forbruk

- Forurensing fra jordbruk
- Forurensing fra varmekraftverk
- Forurensing fra kjernekraftverk
- Forurensing fra industri

Miljøgifter

- Bruk av krom, kvikksølv og PCB
- Medaljens bakside

Forurensing av vann

- Forurensing av drikkevann
- Forurensing av hav
- Østersjøen – forbedringer synes ikke alltid like raskt
- Golfstrømmen
- Næringspyramider og miljøgifter

EU – Den europeiske union

- EØS – Det europeiske økonomiske samarbeidsområde

Norges handel med Europa

Regionale samarbeid

- Barentssamarbeidet
- Å sikre havets økosystem
- Radioaktiv forurensing
- Annen forurensing

Jordas indre krefter skaper landskap

Ytre krefter former landskap

- Forvitring
- Erosjon

Elva danner landformer

- V-dal og elvegjeld
- Forgrenet elveløp
- Meandrerende elv og kroksjø
- Delta

Fjellkjeder

- Det atlantiske høylandet
- Pyreneene
- Alpene
- Appenninene
- Balkanfjellene
- Karpatene
- Kaukasus
- Uralfjellene

Sletter og høyland

Den store ungarske sletten
Sentralmassivet i Frankrike
Meseta
Den nordeuropeiske sletten
Det baltiske skjold

Vannets kretsløp

Sola skinner

Elver og hav

På jakt etter Donau – 4. dag
Nordsjøen
Østersjøen
Middelhavet
Svartehavet
Kaspihavet

Nedbør

Fire luftige regler
Konvektiv nedbør
Orografisk nedbør
Frontnedbør
Nedbør i Europa

Klima

MONITOR 2 (9. trinn) – Norge

- Norge, landsdeler, fylker og kommuner
- Hovedstad, fylkessenter og kommunesenter
- Samer, nasjonale minoriteter og innvandrere
- Næringer og ressurser: jord, skog og fisk
- Vannkraft, olje, naturgass, kull og alternative energikilder
- Servicenæringer
- Forbruk og resirkulering
- Norge og internasjonalt samarbeid
- Naturlandskap og landformer

MONITOR 3 (10. trinn) – Verden

- Verdensdeler, regioner og land
- Demokratier og diktaturer
- 200 land og 6000 nasjoner
- Areal, befolkningsvekst og flytting
- Globalisering og industriell utvikling
- Variasjoner i levekår – fattige og rike
- Bruk av ressurser og bærekraftig utvikling
- Internasjonalt samarbeid
- Avskoging, forørkning, jorderosjon, vannmangel og Klimaendring

SAMFUNNSKUNNSKAP

MONITOR 1 (8.trinn) – Europa

Demokratiets historie i Europa

Det begynte i Hellas
Montesquieu og maktfordeling i Frankrike
Konge eller president?

Demokratiets mange ansikter

Skoledemokratiet
Direkte demokrati
Representativt demokrati
Valgordning

Den europeiske union

Hvordan styres EU?
Den lovgivende og bevilgende makt
Den utøvende makt
Den dømmende makt

Nasjoner

Hva er en nasjon?
Hva er en nasjonal kultur?
Nasjonalisme
Er det plass til alle i nasjonen?
Eksemplet Tyskland
Hva er et flerkulturelt samfunn?
Når mange skal være med å bestemme
Politikernes rolle i et flerkulturelt samfunn

Flernasjonal kultur

Fins det en felles europeisk kultur?
Samarbeid skaper kultur
Europarådet
EU
Symboler og opplevelser skaper en felles europeisk kultur
Er det plass til alle i Europa?

Kultur

Livsvilkår og tradisjoner endrer seg over tid
Hva har hijab med kultur å gjøre?
Muslimske kvinner møter Europa
Hvorfor fins det så mange negative reaksjoner på hijab?
Hvilken kultur tilhører du?
Majoritetsgruppe og minoritetsgruppe
Hvem bestemmer over kulturen?

Arbeid og utdanning

Hvorfor arbeider vi?
Å arbeide er en rett vi mennesker har
Å arbeide skal være meningsfullt og verdifullt
Får du betalt for alle typer arbeid?
Er skolearbeid arbeid?
Du og din videre utdanning
Videregående utdanning
Jenter og gutter velger ulikt

Å starte opp en bedrift

Elever som starter bedrift
Hvorfor og hvordan starte en bedrift?

Vi forbruker

Forbruksvaner
Forbruk og påvirkning
«Bruk og kast»-samfunnet
Forbruk av rusmidler
Noen rusmidler kan du kjøpe lovlig, andre er ulovlige
Rusbruk og samfunnet
Unges ruskultur
Unge og tobakk

Vi forbruker vårt miljø

Forbruk og produksjonsmåte
Hva kan gjenvinnes?
Forbruk og dyr
Forbruk og rettferdig pris
Forbruk eller miljø, hva velger du?
Miljøpolitikk i Europa
Forbruk og tid
Et lykkelig liv

EU-samarbeidet

Hvorfor ble Den europeiske union opprettet?
Norge og EU
EØS-avtalen
Det er flere veier til innflytelse i EU

MONITOR 2 (9. trinn) – Norge

- Kanaler for makt og innflytelse i Norge
- Informasjonssamfunnet og kritisk bruk av kilder
- Kriminalitet: rettssystemet og saksgang
- Kulturer i Norge: fokus på samene
- Kjærlighet og seksualitet i et norsk perspektiv
- Norsk bedrifter, lønnsoppgjør og Norges ”olje-eventyr”
- Forbrukeres rettigheter
- Norsk forbruk og verdenssamfunnet
- Presentere miljøvernorganisasjoner
- Norges ulike samarbeid med internasjonale organisasjoner

MONITOR 3 (10. trinn) – Verden

- Demokratiets mange ansikter: hva er egentlig demokratisk?
- Informasjon og kunnskap i et globaliseringsperspektiv
- Kriminalitet: sosiale, kulturelle og økonomiske aspekter
- Etnosentrisme, fundamentalisme og kulturrelativitet
- Seksualitet og kjærlighet i et globaliseringsperspektiv
- Strukturer i den globale økonomien og tiltak for utjevning
- Miljøkriminalitet og etiske problemstillinger knyttet til dette
- Organisasjoner som fremmer menneskerettigheter og solidaritet på tvers av landegrensene.